

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПОНЯТТЯ «ДИСТАНЦІЙНА ОСВІТА»

Термін «дистанційна освіта» вперше з'явився у першому випуску журналу Британського Відкритого університету «Teaching at a Distance» (1974 р.), міжнародному журналі «About Distance Education» (1974 р.), в назві австралійського журналу «Distance Education» (1980 р.), канадського журналу «Journal of Distance Education» (1986 р.) та американського журналу «American Journal of Distance Education» (1986 р.). Формальне визнання терміну дистанційна освіта відбулось у 1982 р., коли термін «кореспондентське» було замінено на «дистанційне» в назві Міжнародної конференції з дистанційної освіти (International Conference of Distance Education (ICDE)) у Ванкувері, Канада, та згодом Міжнародна Рада з кореспондентської освіти (International Council for Correspondence Education – ICCE) змінила свою назву на Міжнародну Раду з дистанційної освіти (International Council for Distance Education – ICDE) [1].

За твердженням Д. Шелла «дистанційна освіта вміщує в собі цікавий парадокс: вона впевнено затвердила своє існування, але не в змозі визначити, що вона таке» [2, с. 25]. Проте відсутність консенсусу щодо її визначення не заважає дистанційній освіті «чудово функціонувати без будь-якої теорії». Учені з країн Британської Співдружності і США, в яких виникли і набули поширення терміни «distance education» і «distance learning» і звідки вони потрапили до української мови віддають перевагу терміну «distance education». Річ у тому, що в англійській мові «learning» означає, в основному своєму значенні, «вивчення», «навчання», тобто, головним чином, самостійне набуття знань про предмет. Для англомовних авторів словосполучення «distance learning» означає тільки бік дистанційної освіти, який включає в себе на відміну від самоосвіти, ще і «teaching», тобто процес набуття знань, здійснюваний у взаємодії з викладачем. Тому поняття і термін «distance education» – «дистанційна освіта», яка включає в себе і «навчання» і «вивчення» є більш емним і адекватним для характеристики дистанційної освіти як цілого освітнього явища.

У більш широкому розумінні термін «distance learning» використовується, коли мова йде переважно про самостійно організовану та керовану освітню та пізнавальну активність студента в рамках дистанційної освіти, тобто про один із його компонентів. Втім, у багатьох різновидах дистанційної освіти самостійна освітня активність

студента, яка є одним з її компонентів, і становить при цьому її суттєвий момент. Це пояснює, чому, наприклад, у словосполученні «open and distance learning» частіше вживається саме «learning», а не «education»: маються на увазі відкриті моделі дистанційної освіти, які передбачають значну свободу і самостійність учня в організації процесу навчання і навіть у визначенні змісту навчального процесу і практично виключають «teaching», у всякому разі, в сенсі традиційного викладання. Однак, коли йдеться про дистанційну освіту в загальному плані – включаючи моделі дистанційної освіти, в яких вирішальну роль відіграє викладач, – знову використовується термін «distance education». Показовим у цьому відношенні є англійський варіант доповіді ЮНЕСКО «Відкрита та дистанційна освіта. Обговорення перспектив та плани розвитку» (Open and distance learning. Prospects and Policy Considerations) (UNESCO – 1997) [3].

Дистанційне навчання розглядається як форма організації і реалізації навчально-виховного процесу, за якою його учасники (об'єкт і суб'єкт навчання) здійснюють навчальну взаємодію принципово й переважно екстериторіально (на відстані, яка не дозволяє і не передбачає безпосередню навчальну взаємодію учасників вічна-віч, коли учасники територіально перебувають за межами можливої безпосередньої навчальної взаємодії і коли у процесі навчання їх особиста присутність у певних навчальних приміщеннях навчального закладу не є обов'язковою).

Від звичайної очної форми навчання дистанційну освіту відрізняють такі фактори: навчання за місцем проживання або роботи; гнучкий графік навчального процесу, який може бути повністю вільним, бути прив'язаним до обмеженої кількості модулів, до групових занять. Наприклад, за один семестр можна пройти курс, якому в рамках денної форми навчання присвячують цілий рік, або, навпаки, можна «розтягнути» його на два роки; контакти з куратором, які здійснюються, в основному, за допомогою телекомунікації. Завдання куратора – надавати консультації зі складних тем і питань, перевіряти контрольні роботи і тести, допомагати готуватися до іспитів, здійснювати загальне керівництво процесом навчання.

На думку Є. Полат, від заочної форми навчання дистанційна освіта відрізняється наступним: 1) ключовою характеристикою дистанційної освіти є

інтерактивність: постійний, систематичний контакт студента з куратором (тьютором) в ході навчального процесу. В системі заочної освіти інтерактивність є епізодичною; 2) можливістю організації дискусій, спільної роботи над проектами та іншими видами групових робіт в ході вивчення курсу. У цьому випадку студенти також здійснюють контакт з куратором (тьютором) за допомогою сучасних засобів телекомунікації. Сучасні інформаційні та комунікаційні технології інтегровані в навчальний процес та покликані забезпечити миттєву інтерактивність, а не є додатковим засобом навчання; 3) курс заочного та дистанційного навчання відрізняються один від одного за подачею навчального матеріалу, його структурою, способом взаємодії викладача та студента, організацією інформаційно-освітнього середовища навчального процесу; в системі дистанційної освіти студент забезпечується повним обсягом джерел інформації з курсу, що вивчається за допомогою різних засобів передачі та подання інформації і знань на відміну від заочного навчання, яке базується на тому, що студенту надається мінімальна база знань і джерел, де можна самостійно знайти і вивчити додаткову інформацію; 4) відрізняються методи та форми навчання під впливом інформаційних. В системі дистанційної освіти в якості носіїв інформації розглядаються Інтернет, комп'ютерні носії інформації, мультимедіа, відео-, аудіо-, телебачення, а також класичні носії інформації; при заочному навчанні є книги та друковані джерела; 5) у дистанційній освіті засобом доставки інформації є переважно електронні способи передачі інформації, Інтернет, кабельне, супутникове телебачення, на відміну від заочного, де використовується переважно пошта та телефон; 6) в системі дистанційної освіти здійснюється передача теоретичних матеріалів студентам у вигляді друкованих або електронних навчальних посібників. Це дозволяє значно скоротити число і тривалість настановних сесій з приїздом до ВНЗ або повністю відмовитися від них. Характерними рисами дистанційної освіти є модульність, зміна ролі викладача (значною мірою пов'язано з розподілом функцій розробників курсів, кураторів та ін.), використання спеціалізованих технологій і засобів навчання та ін.; 7) у дистанційній освіті студент обирає власну програму та траєкторію навчання, в заочному навчанні студент обмежений певною навчальною програмою; 8) в системі дистанційної освіти практикуються спільні види діяльності учнів в малих групах співробітництва, що не спостерігається в заочній формі навчання; практикуються систематичні групові обговорення проблем та труднощів, які виникають, цікавих пропозицій в інтерактивному режимі форуму, чату, відео конференції; 9) форми та види контролю в системі дистанційної освіти є різноманітнішими, вони комбінують як автоматизовані види контролю, так і відкриті види контролю за спільним результатом діяльності [4].

Відмінною особливістю дистанційної освіти є фактичне стирання формальних кордонів між середньою школою, коледжем і пост-університетською освітою.

Відомий ірландський дослідник Д. Кіган, узагальнюючи визначення дистанційної освіти, сформулював її найбільш характерні ознаки: постійне відокремлення педагога від студента протягом усього навчального процесу; заклади дистанційної освіти самостійно визначають її організаційну структуру, здійснюють планування, розробляють навчальний матеріал, забезпечують ним студентів; широке використання технічних засобів навчання (друкарських, аудіо, відео засобів, комп'ютерів), що забезпечує прямий та зворотний зв'язок викладачів та студентів, донесення змісту курсу до користувача; відсутність постійних навчальних груп протягом усього навчального процесу, завдяки чому студентів навчають поодиночці, а не в групах, що зумовлює необхідність персональних дидактичних зустрічей [4].

Крім цього, Д. Кіган вказує на існування таких характеристик дистанційної освіти, як:

- застосування значної кількості технічних засобів у порівнянні з очним навчанням;
- індивідуалізація навчального процесу [4].

Характеристики, перераховані Д. Кіганом, є головними у загальній концепції дистанційної освіти. Відокремленість викладача від студента спонукає останнього до самостійного навчання. Для дистанційної освіти характерним є те, що існує певний навчальний заклад, який планує самостійне навчання студента, навчальний процес здійснюється переважно за допомогою сучасних технічних засобів. Навчальний заклад створює умови для ефективної взаємодії студента і викладача та студентів між собою засобами Інтернету. В цілому студент навчається самостійно, і це автор характеризує як індивідуалізацію навчання.

Список літератури

1. Т.В. Пилаєва. “Історія розвитку дистанційної освіти в світі” *Наукові записки. Педагогічні науки*. Випуск 147. Кіровоград: РВВ КДПУ ім.В.Винниченка, С. 114–118, 2016.
2. D.Shale, “Toward a reconceptualization of distance education” *The American Journal of Distance Education*, vol. 2(3). p. 25–35, 1988.
3. В. И. Овсянников, та А.В. Густырь, *Введение в дистанционное образование* – Москва, Россия : Альфа, 2000.
4. Полат Е. С. *Педагогические технологии дистанционного обучения* : учеб. пособие для студ. вузов – Москва, Россия.: Академия, 2006.
5. D. Keegan *Foundations of distance education*. London and New York : Routledge, 1996.